

Het Princessehof,

door

R. VISSCHER.

Nu het oud-Princessehof, door de Gemeente Leeuwarden aangekocht, gedeeltelijk tot Indisch Museum is ingericht, valt de aandacht van velen in en buiten de stad op dit merkwaardige gebouw, met zijn fraaien voorgevel aan de Grootte Kerkstraat, en de geschiedenis van dit huis, dat ééns door de Prinses Douairière van Oranje, Maria Louisa, Landgravin van Hessen-Kassel, werd bewoond, prikkelt ieders belangstelling. Men grijpt dan naar Eekhoff's Geschiedkundige Plaatsbeschrijving van Leeuwarden, waarin hij in deel II, blz. 303—307 een overzicht geeft van het verleden van dit gebouw en zijne opeenvolgende eigenaren noemt. Reeds vroeger was er een artikel van zijne hand over dit huis verschenen in de Leeuwarder Courant van 4 October 1836, 't welk in hoofdzaak in de Geschiedkundige Plaatsbeschrijving, die tien jaar later uitkwam, is overgenomen.

Door de bewerking van de Consentboeken uit het Rechterlijk Archief van Leeuwarden, waarin de koopacten van de meeste hier verkochte perceelen van 1546—1811 geboekt staan, is het mij echter gebleken, dat de heer Eekhoff hier en daar heeft gedwaald en aan zijne fantaisie vrij spel heeft gelaten. Dit gaf mij aanleiding zijne mededeelingen aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen en het resultaat daarvan in dit opstel neer te leggen.

De heer Eekhoff vermeldt dan, dat het perceel Grootte Kerkstraat no. 11 (thans het „Princessehof” genoemd, ofschoon het slechts een gedeelte is van de vier bijeenge-

voegde huizen, welke Maria Louisa tot haar Hof had ingericht) oorspronkelijk deel uitmaakte van de oude Papingastins en beschrijft dit als „een sterk steenen huis, uit drie „achterwaarts gebouwde panden bestaande, met toren, plein en ringmuur daarvoor”.

Hij grondt het bestaan van Papingastins op deze plek op eene oorkonde van het Sint Anthony-Gasthuis, van 12 Mei 1484, welke de scheidsrechterlijke uitspraak behelst van Heer Wybrandus, priester te Oldehove, in het geschil tusschen Heer Feyko, persona, of pastoor te Papingastins en Heer Peter, priester in het St. Anthony-Gasthuis, en de voogden van dit Gesticht, over het gemeenschappelijk bezit van de Papinga-fenne, door welke weide de Stad Leeuwarden hare gracht liet graven. ¹⁾

Uit deze uitspraak blijkt: 1°. dat er een Papingastins bestond, en 2°. dat er een Papinga-fenne was, waardoor Leeuwarden in 1484 zijne gracht groef. Nu liep het deel der stadsgracht, dat in 1484 werd gegraven, langs de noordzijde van de stad; het werd in 1864 en 1868 als een vuile, smalle sloot, loopende langs het Perkswaltje, door de tuinen achter de perceelen in de Groote Kerkstraat, door het St. Jobsleen en de Boterhoek naar de Oldehoofsterwaterpoort, gedempt. De Papinga-fenne, waarvan in deze oorkonde sprake is, bevond zich dus ten noorden van de tegenwoordige Groote Kerkstraat, en daar zij hierin vermeld staat als de fenne *bij* Papingastins mag men aannemen, dat Papingastins aan de noordzijde van genoemde straat lag, te meer, daar de stinsen aan de zuidzijde dezer straat bekend zijn.

Volgens de plattegronden van Joh. Sems uit 1603 en van Pieter Feddes uit 1622 ²⁾ stond er slechts ééne stins (huis met toren) aan de noordzijde der Kerkstraat en wel het huis, dat tegenwoordig toebehoort aan Mr. A. Menalda,

¹⁾ Deze oorkonde is in haar geheel afgedrukt in Eekhoff's Geschiedkundige Plaatsbeschrijving, I, blz. 373.

²⁾ Op den plattegrond van Jacob van Deventer uit omstreeks 1550 zijn de huizen niet „in opstand” weergegeven.

(Groote Kerkstraat no. 13).¹⁾ Aan dit gebouw is, zoowel in- als uitwendig, het bestaan van den toren nog duidelijk waar te nemen. Dit moet derhalve de oude Papinga-stins zijn. Doch, hoever strekte deze zich uit? Eekhoff beweert, dat deze stins uit drie deelen bestond: het middengebouw (thans Princessehof) met twee naar voren springende vleugels, ofschoon hij erkent „dat het op den plattegrond „van Sems (1603) den schijn heeft, alsof ieder der drie „panden reeds afzonderlijk bewoond werd”. Hij vertelt daarna, dat door Prinses Maria Louisa deze drie onderdeelen weer tot één huis zijn samengevoegd.

Waarop hij zijne bewering grondt, vermeldt hij niet. Hij had daarvoor ook geene bewijzen kunnen bijbrengen, want zoowel de uitwendige gedaante, als de inwendige bouw van het huis Groote Kerkstraat no. 13 toonen aan, dat dit perceel uitsluitend en alleen Papinga-stins is geweest, en dat het Princessehof hiervan geen deel heeft uitgemaakt.

Zooals thans nog gemakkelijk is te zien, bestaat het huis van den heer Menalda uit eene „huysinge met dwarshuysinge”, welke laatste uit het midden van den westelijken zijgevel van het hoofdgebouw springt, en een toren, die gebouwd is in den hoek, gevormd door het huis en het dwarshuis. Vóór het dwarshuis ligt het plein, waarop de toren staat. Dit nu is de vorm van de meeste stinsen, welke wij te Leeuwarden uit de 15^e en het begin van de 16^e eeuw kennen: zóó was Martena-huis op de Nieuwestad; zóó Holdinga-huis in de Groote Kerkstraat, zóó Cammingha-huis op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Beijerstraat (deze beide laatste stonden met voor-gevel, toren en plein naar het zuiden gekeerd), Walta-huis op het Heerenwalfje e. a.²⁾ Andere patricische huizen

¹⁾ Het op deze kaarten voorkomende huis, met toren, in het St Jobsleen is de Schutters-doele, welke, blijkens eene in het archief aanwezige rekening, in 1540 werd gebouwd.

²⁾ Op de kaart van Sems uit 1603, opgenomen in Eekhoff deel II, komt slechts één huis voor met middengebouw en twee voor-

hebben ook dezen vorm, doch missen den toren. De voorpleinen van deze stinsen en adellijke huizen zijn later in de rooilijn volgebouwd, alleen bij Papinga-stins bestaat er nog een gedeelte van het oude plein.¹⁾ Men heeft n.l. aan den zuidelijken muur van het dwarshuis een vertrek aangebouwd, waardoor deze gevel thans op ééne lijn staat met den voorgevel van het huis Groote Kerkstraat no. 11. Hierdoor is de vroeger uitspringende toren thans achter den voorgevel verborgen.

Wat den inwendigen bouw betreft, rust het geheele huis van den heer Menalda, zoowel het hoofdgebouw, als het dwarshuis, op zwaar verwulfdde kelders, die met elkaar in verband staan; deze bewijzen duidelijk, dat het gebouw één afgerond geheel vormt. Het aangrenzend, oostelijk deel van het Princessehof heeft daarentegen geene kelders. De westelijke muur van het huis van den heer Menalda heeft dezelfde dikte als de oostelijke muur, welke thans nog buitenmuur is, n.l. 80 cM., terwijl de binnenmuur tusschen de „huysinge” en de „dwarshuysinge” eene dikte heeft van 55 cM. Dit wijst er dus op, dat de westelijke muur eertijds ook buitenmuur was. De vloeren in het beneden- en in het bovenvertrek van het dwarshuis liggen hooger dan de vloeren der belendende kamers van het Princessehof, wat niet het geval geweest zou zijn, indien de beide huizen oorspronkelijk één geheel hadden gevormd. Ook van de straat af kan worden waargenomen, dat het dak van het huis van den heer Menalda hooger is dan de daken van het Princessehof.

Hiermede is duidelijk bewezen, dat het Princessehof niet tot de oude stins behoort en daarmee staat tevens vast,

uitspringende zijvleugels: n.l. het Stadhouders Hof, thans bewoond door den Commissaris der Koningin in Friesland. Dit huis werd echter eerst in 1564 door Boudewijn van Loo gebouwd en dateert dus uit lateren tijd dan bovengenoemde stinsen.

¹⁾ Waarschijnlijk ook bij Minnema-huis (Hôtel „De Nieuwe Doelen”) doch dit gebouw zou eene afzonderlijke studie vereischen.

dat de westelijke vleugel van de residentie van Maria Louisa hiervan evenmin deel heeft uitgemaakt.

Hoe stond het nu met den westelijken vleugel van het Hof van Maria Louisa? Eekhoff stelt het voor, alsof dit huis, thans Groote Kerkstraat no. 9, toebehoorende aan Mevrouw de Wed. A. Folkersma—van Holkema, door de Prinses werd aangekocht, voordat zij hare nieuwe woning betrok. Niets is minder waar. In het Groot-Consentboek van 1742, blz. 123, staat de acte ingeschreven, waarbij de Prinses dit pand aankoopt van de kinderen van wijlen Assuerus van Glinstra en Johanna van Wyckel op 5 Aug. 1742, d. i. elf jaar na hare verhuizing naar de Groote Kerkstraat. Uit die acte blijkt ook, dat dit huis dan nog zijn oorspronkelijken vorm heeft, zooals die voorkomt op de kaarten van Sems (1603) en van Pieter Feddes (1622) en tevens, dat de Prinses voornemens is het te laten verbouwen.

In de 16e eeuw stond op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Heer Yvostraat een groot patricisch huis, bestaande uit eene huysinge met dwarshuysinge (doch zonder toren). De huysinge is thans Groote Kerkstraat no. 7, de dwarshuysinge Groote Kerkstraat no. 9. Vóór deze dwarshuysinge lag een plein, dat nà 1742, op last van Maria Louisa, is volgebouwd. Juist een eeuw van te voren, in 1643, was dit groote perceel in tweeën gedeeld. Vóór 1643 behoorde het geheele huis n.l. aan Jhr. Ernst van Donia en zijne vrouw Doedt van Roorda. Na zijn overlijden verkocht zijne weduwe, voor zichzelf, de huysinge (n.l. het westelijk deel van dit pand, thans Gr. Kerkstraat no. 7) aan Feye Tiercx Heidema¹⁾, en, voor hare kinderen: de dwarshuysinge (thans Gr. Kerkstraat no. 9) aan hare zuster Tjitske van Roorda, weduwe van Douwe Bockes van Burmania.²⁾ Tusschen Feye Tiercx en Tjitske van Roorda werd eene scheiding getroffen.

1) Zie Groot-Consentboek 1643 blz. 24.

2) Zie Decreetboek 1643 blz. 105. Voor verkoop van goederen, aan minderjarigen toebehoorend, was een decreet noodig.

Deze laatste stierf kinderloos in 1660. Hare woning, de „dwarshuysinge”, werd daarop aangekocht door den zoon van wijlen Feye Tiercx, dr. Tarquinius Heidema, advocaat voor den Hove van Vriesland, zoodat de beide onderdeelen van het oorspronkelijke huis op nieuw in ééne hand vereenigd werden. Ofschoon het geheele pand binnen enkele jaren van eigenaar veranderde, — in 1679 behoort het aan de familie van Wyckel — is het in ééne hand gebleven, totdat Prinses Maria Louisa het dwarshuis, met het daarvoor gelegen plein in 1742 aankocht van de kinderen Assuerus van Glinstra en Johanna van Wyckel. Hare Hoogheid verkreeg daarbij het recht om „in den „muir van het hoekhuis (de verkopers mede toebehoorende) „de balken te mogen leggen op de helft van de dikte der „muir en zo hoog daar tegen aan te bouwen als nodig „zal zijn en waar de muir te laag mogte zijn, te mogen „verhogen na genoegen en na bepalinge van zijn oude „fundamenten”. Het lijdt derhalve geen twijfel, of Maria Louisa heeft het dwarshuis over het daarvoor gelegen plein vooruit laten bouwen en zoo den westelijken vleugel van haar Hof verkregen. De gevel van het huis Groote Kerkstraat no. 9 dateert dus uit ongeveer 1743. In het huis zelf is het oude gedeelte nog zeer goed van het nieuwe te onderscheiden: de oude dwarshuysinge staat n.l. op kelders en de zaal daarboven ligt aanmerkelijk hooger dan het voorste gedeelte van het huis.

Wat eindelijk het huis Groote Kerkstraat no. 11 betreft, dat het middengedeelte van het Hof van Maria Louisa uitmaakte, dit is zóó herhaaldelijk verbouwd, dat het moeilijk valt zijn oorspronkelijken vorm te herkennen. Doch, aan de hand van den zeer duidelijken plattegrond van Pieter Feddes uit 1622 en uit den stand van de spanten der daken, mag men besluiten, dat dit patricisch huis ook heeft bestaan uit eene huysinge met dwarshuysinge. In tegenstelling met de beide belendende perceelen: Papinga-stins aan de oostzijde en het hoekhuis van Groote Kerkstraat en Heer Yvo-straat aan de westzijde, loopt hier de „huy-

singe" van oost naar west en springt de „dwarshuysinge" naar het noorden uit de westelijke helft der huysinge. Naar het zuiden strekte de huysinge zich oorspronkelijk verder, naar het noorden minder ver uit dan het dwarshuis van Papinga-stins. Het Princessehof moet van lateren datum zijn dan Papinga-stins, omdat bij den bouw van dit huis gebruik is gemaakt van den westelijken muur van het dwarshuis der stins, welke daardoor van buitenmuur tot mandeeligen muur is geworden. Uit dezen muur steekt aan den noordkant een curieus oud stukje muur, terdikte van den geheelen muur der stins, vooruit. Dit wijst ontegenzeggelijk op een ouden uitbouw, welke verdwenen is, toen men den vleugel aan het Princessehof bouwde, welke de goudleeren tuinkamer en de daarboven gelegen vertrekken bevat.¹⁾ Daarbij heeft men een nieuw stuk muur ter halver breedte van den buitenmuur van Papinga-stins in den bovengenoemden mandeeligen muur laten schieten. ²⁾ Een noodzakelijk gevolg hiervan was — opdat de daken van Papinga-stins en den nieuwen vleugel van het Princessehof elkaar niet zouden raken en er een goot tusschen beide gelegd kon worden, — dat het dak van de stins werd verplaatst. Dit is ook werkelijk geschied, zooals men nu nog duidelijk aan dit dak kan zien.

Dit werk heeft niet plaats kunnen hebben, of Papinga-

¹⁾ Hierbij behoort niet het trappenhuis. Dit is van lateren datum en heeft een afzonderlijk dak van zink.

²⁾ Wat de vorm van de in dezen vleugel gelegen kamers betreft, deze geeren een weinig. Dit komt, omdat men den westelijken muur van den nieuwen vleugel evenwijdig heeft laten loopen met dien van het bestaande dwarshuis van het Princessehof, terwijl de oostelijke muur van dezen vleugel bestond uit den buitenmuur van Papinga-stins. De muren van Papinga-stins en van de dwarshuysinge van het Princessehof nu liepen niet evenwijdig, vandaar dat de achtergevel van den nieuwen vleugel eenigszins schuin staat. Op de zolderkamer is dit nog zeer goed waar te nemen.

stins en Princessehof moesten aan één eigenaar toebehooren, die over beide huizen vrijelijk kon beschikken. Dit nu is tweemaal het geval geweest. Eerstens, toen Willem van Haren, grietman van het Bildt, en zijne vrouw Elisabeth van Hemmema, die Papinga-stins in 1671 hadden aangekocht, in 1680 het Princessehof naastten, en ten tweeden male, toen deze beide panden, welke sedert weer aan verschillende eigenaren waren overgegaan, door Maria Louisa in 1729 en in 1730 werden aangekocht.

Onder wie van beiden heeft de aanbouw van den westelijken vleugel en de vernieuwing van den voorgevel plaats gehad? Beide werken zijn blijkbaar terzelfder tijd uitgevoerd. Ik meen te mogen zeggen: onder Maria Louisa, en wel in de ruim anderhalf jaar, welke liggen tusschen den aankoop van het Princessehof door Hare Hoogheid en het tijdstip, waarop zij dit betrok. Dit beweren rust niet enkel op de pracht der uitvoering van dit werk, waardoor de indrukwekkend schoone gevel ontstond; maar ook op het volgende feit: Van genoemden Jhr. Willem van Haren en Elisabeth van Hemmema, is het Princessehof overgegaan op de zuster van Elisabeth, Wilhelmina van Hemmema, die in tweede huwelijk getrouwd was met Binnert Frederik van Grovestins. Deze Wilhelmina van Hemmema, toen voor de tweede maal weduwe, draagt het Princessehof in 1715 over aan Jhr. Cornelis van Aylva, grietman van Wonseradeel, terwijl het geslacht van Haren Papingastins nog bewoonde. In die koopacte van 1715 nu wordt wèl gesproken van een doorgang tusschen de beide tuinen, welke moet worden dichtgemaakt, maar niet van een doorgang tusschen de beide huizen; — wat er op wijst, dat de verbinding tusschen Princessehof en de stins op alle drie verdiepingen, welke ten tijde van Maria Louisa bestond, in 1715 nog niet was aangebracht. Ongetwijfeld houdt de doorbraak van den muur der stins verband met de groote verbouwing van het Princessehof en dateert deze dus ook uit den tijd, toen Princessehof en Papingastins voor de tweedemaal in ééne hand vereenigd werden,

n.l. uit 1730. Maria Louisa kocht de stins met het ten oosten daaraan grenzende „cley-n-huys” op 17 Januari 1729 en het Princessehof op 1 Maart 1730 aan. Zij betrok hare nieuwe residentie na de meerderjarigheids-verklaring van haren zoon Johan Willem Hendrik Friso, welke plaats vond op 1 September 1731. Daarna maakte zij eene reis naar Cassel en vestigde zich bij hare terugkomst terstond in haar nieuwe Hof, dat zij tot haren dood op 9 April 1765 bewoonde. De verbouwing van het Princessehof heeft dus stellig tusschen Maart 1730 en September 1731 plaats gehad, toen Anthonius Coulon bouwmeester van Hare Hoogheid was. Aan hem dankt Leeuwarden zeer waarschijnlijk den mooien voorgevel van zijn Princessehof.

Toen, na den dood van Maria Louisa haar Hof uiteenviel, werd het middengebouw op 17 Dec. 1765¹⁾ verkocht aan den heer Eelco van Haersma. In de verkoopacte wordt het zoo nauwkeurig omschreven, dat ik niet kan nalaten er hier een en ander uit over te nemen: Het bestond toen uit:

„1°. een kamer, aan de straat uitsiende, sullende de „copers verplicht zijn in deese kamer de ingang van 't Huis „te maken. Voorsien met een gegipst plafon, rood zijde „behang, wit geborduurde zijde glasgordijnen, twee hoek- „kassen met spiegelglasen en een damspiegel. 2°) — 2°. een „groot zaal (besijden de voorseide kamer) met drie schuif- „kosijnen aan de straat uitsiende, met tapeet behangen, „voorsien met bruin zijde gordijnen voor de deuren en „glasen en vercierd met een geschildert plafon, vergulde „schoorsteen, waarin een spiegel en een bloemstuk en twee „schilderijen boven de beide deuren. — 3°. een Eetzaal

1) Het consent op dezen verkoop werd verleend op 8 Februari 1766.

2) Deze kamer is thans gedeeltelijk gang, terwijl het andere gedeelte, dat sedert 1766 een kabinetje vormde, door Jhr. van den Brandeler op nieuw bij de westelijke voorkamer is getrokken.

„(agter voors. zaal) in de tuin uitsiende met geschildert
 „goud leer behangen en voorsien met een houten lambri-
 „seering, blauw zijde damaste gordijnen voor de glazen en
 „vergulde schoorsteen, in deselve een spiegel, ¹⁾ en een
 „spiegel in de dam; de copers sullen de deur, waardoor
 „men uit deze eetzaal gaat in de huisinge ten oosten moe-
 „ten dicht maken met een steensmuur. — 4¹. een voorkamer
 „(aan de andere zijde van de voorhuiskamer) aan de straat
 „uitsiende, voorsien met een tapeet behangsel, geschildert
 „plafon en een wit marmerschoorsteen vercierd met spie-
 „gels en geslepen platen, sullende de doorgang uit deze
 „kamer in de huisinge ten westen door de kopers moeten
 „worden dicht gemetseld. — 5⁰. een kamer (agter de vorige);
 „voorsien met een zijden behangsel, twee kassen, een
 „ijserne kagchel en drie schuiframen, welke schuiframen
 „in de tuin van de huisinge ten westen tegenswoordig
 „uitsiende, de kopers op de hoogte der beneden ramen
 „zullen moeten dicht maken, waartegens de bovenramen
 „door de koper van de huisinge ten westen niet sal mo-
 „gen worden betimmert. — 6⁰. Een kamer (agter de vorige)
 „voorsien met zijden behangsel en gordijnen, schoorsteen
 „met spiegels, een plat gegipst plafon en twee grote schuif-
 „kosijnen 't eene in de tuin van deese huisinge en 't an-
 „dere in de tuin van de huisinge ten westen uitsiende,
 „dog dit laatste sullen de kopers moeten wegnemen en digt-
 „metselen. — 7⁰. Een kabinetje (besijden de voors. kamer)
 „in de tuin uitsiende, voorsien met de gebloemd fluweele
 „behangsel, gestreepte zijde gordijnen en een gegipst pla-
 „fon; — agter 't 6e vertrek een portaalje voorsien met
 „een ligt, 't welk door de koper van de huisinge ten westen
 „niet sal mogen werden betimmert, des dat hetzelfde door
 „den koper niet wierde vergroot of verlaagt. — 8⁰. Een ka-
 „binetje (besijden 't voors. portaalje) met benaaide zijde
 „behangen en met een geschildert plafon, vergulde lam-

¹⁾ Oorspronkelijk was er dus in den schoorsteen dezer zaal, boven den spiegel geen schilderstuk.

„briseering, twee vergulde hoekkassen met spiegelglazen en
 „gebloemd zijde glasgordijnen verciërd. — 9°. een kamer
 „(agter het voorseide kabinetje) in de tuin uitsiende met
 „swart fluweel, waarop geborduurde flguren genaaid zijn,
 „behangen en voorsien met swart vergulde lambriseering,
 „gegipst plafon met spiegels, marmere schoorsteen, ver-
 „gulde consoles en rood en swart gestreepte zijde glasgor-
 „dijnen. Wijders agter de laatst gemelde kamer een trap,
 „waarlangs men kan afgaan in de tuin en binnen door
 „naar een kelder onder de kamer no. 9, welke kelder voor-
 „sien is met marmeren vloer en gegipst plafon; daar besijden
 „nog een grote kelder in drie apartementen gescheiden.

„Agter de kamer onder no. 1 een portaal, voorsien met
 „een marmeren vloer en waterstein en twee pompen tot
 „put- en regenwater. In dat portaal verder een ovaal eiken
 „trap gaande na de tweede etage. Aldaar een kamer bo-
 „ven het vertrek onder no. 1 gemeld, met twee schuifko-
 „sijnen aan de straat uitsiende en rondsom met vastge-
 „timmerde boekkasten voorsien. Een kamer boven het
 „benedenvertrek onder no. 2, met drie schuifkosijnen aan
 „de straat, groen zijde behangsel en gordijnen en Engel-
 „se schoorsteen voorsien. Een kamer boven no. 4 met
 „blauwe en witte zijde behangen en met een Engelse schoor-
 „steen voorsien. Agter die, drie kamers langs een dwars-
 „gang hebbende een doorgang in de huizinge ten oosten,
 „dog die doorgang sullen de copers van dit perceel dicht
 „moeten metselen. Aan de oversijde van die dwarsgang
 „nog een kamer behangen en met een schoorsteen voor-
 „sien, in de tuin uitsiende. Aan het eind van die dwars-
 „gang een andere gang en langs deselve nog vier bijson-
 „dere kamers voor domestiquen, die meerendeels haar ligt
 „scheppen door vensters uitsiende in de tuin van de hui-
 „singe ten westen, doch die ligten sullen de copers met
 „koekuiten moeten voorsien, so breed en hoog de kosij-
 „nen zijn. — Vervolgens op de derde etage een extra
 „grote linnensolder uit de dwarsgang met een trap op-
 „gaande. Op deze solder zijn twee doorgangen: één in de

„huisinge ten oosten, die door de copers van dit perceel „met een steensmuur sal moeten worden dicht gemetseld „en één gaande in de huisinge ten westen, die de coper „van dat perceel sal moeten toemaken. Nog twee solders, „beide met aparte trappen op te gaan, de eene boven de „camer nevens de dwarsgang in de tuin siende, en de andere boven de vier domestique kamers, op welke laatste „de kopers geen ligten sullen mogen hebben die in de „tuin aan de huisinge ten westen uitsien.”

Dit alles werd met den tuin en de achtergebouwen aan het St. Jobsleen verkocht voor 6666 g.gl. en 21 stuivers (= 9333 gld. 45 cent), onder beding, dat het nooit mocht worden gebruikt tot herberg of andere publieke plaats.

Over het algemeen kan men de indeeling van dit mid-dengedeelte van het oude Hof nog zeer goed herkennen in het tegenwoordige Princessehof, al is er veel in veranderd. Zoo prijkt de voorgevel thans met een buitendeur en is er opnieuw een gang gemaakt, terwijl de westelijke voorkamer, dank zij de restauratie door Jhr. Mr. P. A. J. van den Brandeler in 1910 bewerkstelligd, is vergroot met het kabinetje, dat sinds 1766 ter zijde van de gang lag. Of dit de oorspronkelijke indeeling van het gebouw was, kan niet worden uitgemaakt zonder een nauwkeurig onderzoek van de zolderingen, welke thans met een plafond zijn bedekt. Het tegenwoordige trappenhuis is blijkbaar van lateren datum, daar de verkoopacte van 1765 spreekt van een „ovale trap”.

Vraagt men: wáár was de ingang tot het Hof der Prinses, en wáár lagen de keukens? dan is het antwoord op de eerste vraag: in Papinga-stins, in het in 1730 nieuw aangebouwde voorhuis aan de westzijde van den toren. Door dit voorhuis kwam men, zooals uit de verkoopacte van de stins van 17 Dec. 1765 blijkt, door eene porte-brisée¹⁾ in de tuinkamer, naast de eetzaal van het middenge-

¹⁾ Deze porte-brisée, welke nog bestaat, is dus gemaakt in den oorspronkelijken voorgevel van het dwarshuis van Papinga-stins.

gebouw. Wat de keukens betreft: het Hof bezat er blijkbaar twee, waarvan de eene in de verwulfdde kelders van Papinga-stins en de andere in het „cley-n-huys” ten oosten van de stins lagen. Hoe de kelders van Papinga-stins destijds ingedeeld waren, vertelt de bovengenoemde koopacte, waarbij de hertog van Brunswijk, als executeur-testamentair van Maria Louisa, dit deel van het Hof overdraagt aan J. Snoek en G. W. van der Bles: „En staat de geheele „huysinge op verwulfte kelders, die in vier bijzondere ver- „trekken verdeelt zijn, namenlijk: een keuken, voorsien met „een groot ruim schoorsteen, bakoven, braadheerd, four- „noysen met yserne plaeten, een vastgemetselde kopere „keetel met een kraan, groote watersteen, regen- en put- „waterspompen met kopere craenen, aanregtbanken en ver- „dere commoditeiten; een provisiekelder, waarin verscheidene „kassen met glaese deuren; een royale wijnkelder met stel- „lingen en bakken en een groote bierkelder met verscheide „houte stellingen voorsien. Tusschen beide laatste een „blauwe watersteen en een regen- en putwaterspomp met „kopere craenen”.

Van het „cley-n-huys” is slechts nog met een enkel woord gesproken. Meermalen trof ik een zoogenaamd „cley-n-huys” bij eene stins aan; — zou dit wellicht beschouwd moeten worden als een „weduwen-huis” bij de sterke stins? Hoe dit zij, ten tijde, dat Papinga-stins aan het geslacht Liauckama toebehoorde, bezat dit ook een „cley-n-huys” ten oosten van de stins en daarvan door eene steeg afgescheiden. ¹⁾ De laatste afstammeling uit dit geslacht, die eigenares is geweest van Papinga-stins, de ongelukkige Sophia Anna van Pipenpoy, dochter van Jel van Liauckama en den Brabantschen edelman Eraerd van Pipenpoy, had aan het eind haars levens de stins verhuurd aan Jhr. Willem van Haren en Elisabeth van Hemmema en bewoonde zelve het

¹⁾ Dit inspringende perceel, thans wijnpakhuys van de firma A. Menalda en Zonen, is het westelijk gedeelte van het gebouw Groote Kerkstraat no. 15.

„cleyn-huys”. Kort voor haren dood verkocht zij hare „grootte en cleine adellijcke huysinge” aan dezen Willem van Haren. Zij zelve stierf tijdens de onderhandelingen hierover gevoerd, op 18 November 1670, zoodat de koopacte, welke op 25 Januari 1671 is gepasseerd mede-onderteekend werd door haar neef en mede-erfgenaam (Alexander Joseph) van der Laen.

Van dit cleyn-huys, dat in 1729 tegelijk met de stins door Maria Louisa werd aangekocht en tot haar Hof heeft behoord, vindt men eene beschrijving in het groot-consentboek van 1765, toen het na het overlijden der Prinses overging op Maria Siderius, weduwe Heyne. Hieruit blijkt, dat er achter dit huis een groote keuken stond, voorzien van een schoorsteen, watersteen, regenwaterspomp en aanrecht. Daar er geene keukens worden genoemd in de verkoopactes der perceelen Grootte Kerkstraat nos. 11 en 9, ofschoon deze stellig aanwezig geweest zijn, toen deze huizen, voordat zij door Maria Louisa werden aangekocht, afzonderlijk werden bewoond, mag men aannemen, dat de keukens in Papinga-stins en in dit cleyn-huys alleen voor het Hof werden gebruikt.

De residentie van Prinses Maria Louisa is in zekere mate een historisch gebouw geworden, en onwillekeurig vraagt men zich af aan wie de drie hoofd-afdeelingen van haar Hof in den loop der tijden hebben toebehoord.

Na het voorafgaande, is de bewering van den heer Eekhoff, dat het paleis oorspronkelijk één geheel geweest zou zijn, onder den naam van Papinga-stins, niet meer houdbaar.

Daarna deelt de heer Eekhoff mee, dat het gansche gebouw, zooals dit in zijne fantaisie bestaat, in 1580 toebehoord zou hebben aan de familie Canter. In de Leeuwarder Courant van 4 October 1836 toch zegt hij: „in 1580 werd „deze stins bezeten door de familie Canter, gelijk uit een „accoord omtrent de collatie van het St. Christophori-leen „tot Oldehove blijkt”. Tien jaar later, in de Geschiedkundige Beschrijving van Leeuwarden drukt hij zich minder

stellig uit en schrijft: „In 1580 schijnt dit huis in het bezit „gewees te zijn van de familie Canter”. (Zie aldaar deel II, blz. 303).

De geheele mededeeling is onjuist. Het in de acte van collatie van 30 Nov. 1580 genoemd huis lag ten eerste niet aan de noordzijde, doch aan de zuidzijde van de Grootte Kerkstraat en was ten tweede niet het eigen-dom van de familie Canter, maar behoorde tot de beneficiegoederen van het St. Christophori-leen, waaruit in 1580 een Jacob Canter studeerde. Aan de beneficianten van dit leen werd n.l. toen niet, zooals thans, een bepaalde som toegelegd; zij ontvingen de inkomsten der voor de beneficie toegewezen goederen en moesten de daarop rustende lasten zelf hoeden. Nu is er, zooals uit eene acte van collatie van 4 Augustus 1582 blijkt, op 30 Nov. 1580 een accoord gemaakt tusschen Frans Canter, als vader van den uit het leen studeerenden Jacob Canter en dr. Johannes Tiara over de verbetering van een vervallen huis, met hof en tuinmuur. Destijds behoorde er slechts één huis tot de goederen van het Sint Christophori-leen,¹⁾ 't welk in 1643 zoo bouwvallig was, dat de vader van den toenmaligen beneficiant (toevallig ook een Jacob Canter) van het Hof van Vriesland vergunning verkreeg om het ten behoeve van het leen te verkoopen. Uit dit decreet van het Hof van 28 Februari 1643 blijkt, dat dit huis aan de zuidzijde van de Grootte Kerkstraat lag en een „zekere steeg” ten oosten had; — uit den verkoop van dit perceel in 1664, dat die steeg ten oosten: de Bontemans- of Rochebrunesteeg was. Het hier bedoelde pand is dus het huis, thans toebehoorende aan Mejuffrouw D. Zeper.

Op vaste bewijsgronden steunend kan ik u het volgende omtrent de residentie van Maria Louisa mededeelen:

¹⁾ Wellicht is dit huis de woning, welke heer Gerrit van Belkum bij de instelling van het leen, aan zijne erfgenamen opdroeg te koop voor den priester, die aan het door hem ingestelde altaar zou worden verbonden.

Het middegebouw, Groote Kerkstraat no. 11, tegenwoordig het Princessehof genoemd, vond ik het eerst vermeld in 1643, toen de weduwe van Ernst van Aylva, Doedt van Roorda, het aangrenzende hoekhuis van Groote Kerkstraat en Heer Yvostraat in twee gedeelten verkocht: ¹⁾ het westelijk deel aan Feye Tiercx Heidema, het oostelijk deel aan Tjitske van Roorda, weduwe Douwe Bockes van Burmania. In die acte wordt als bewoner (of hij eigenaar is, blijkt niet) van het huis ten oosten genoemd: Ds. Ripertus Sixti. Deze bekende Leeuwarder predikant is derhalve de eerste bewoner van het Princessehof, dien ik kan aanwijzen. Hij werd in 1583 te Franeker geboren en is, na eerst in Twisk (1608) en in Hoorn (1616) te hebben gestaan, in 1626 te Leeuwarden beroepen. In 1637 huwde hij hier Gerlscke van Amama, die volgens het Stamboek van den Frieschen Adel, zijne vierde vrouw was. Er zijn verschillende werken van zijn hand bekend, o. a. zijne „Troostrijcke fonteyne der zalicheyt”, welke in 1644 bij Claude Fontaine werd uitgegeven. Hij overleed in 1651, waarop in datzelfde jaar nog eene korte beschrijving van zijn leven en werken uitkwam.

De volgende maal, dat dit huis in de Groot-Consentboeken wordt genoemd, is in 1660, toen de erfgenamen van bovengenoemde Tjitske van Roorda hare woning verkochten. Dan blijkt eigenaar van het huis ten oosten te zijn: de heer overste Damas van Loo. Hoe het van Ripertus Sixti overgegaan is op Damas van Loo blijkt niet. Damas van Loo, een zoon van Arent van Loo en Hester Tjaerds dr. van Aylva, komt in 1630 voor als hofjonker van Ernst Casimir. In 1642 huwde hij — toen kapitein en commandeur in de Langacker Schans — te Utrecht, Cornelia van Abcoude van Meerthen. Uit dit huwelijk zijn te Leeuwarden van 1648—1651 drie kinderen gedoopt. Lang heeft Damas van Loo zijne eerste echtgenoot niet mogen behouden, daar hij in 1655 voor de tweede maal in het

¹⁾ Zie blz. 41.

huwelijk trad met Doedt Bockesdr. van Burmania, weduwe van Assuerus van Heukelom. Zoo hebben dus een tijdlang de beide schoonzusters Tjitske van Roorda, de weduwe van Douwe Bockesz. van Burmania, en Doedt Bockesdr. van Burmania naast elkaar gewoond.

Damas van Loo moet omstreeks 1670 gestorven zijn, daar er, in de koopacte van Papingastins door Willem van Haren van 25 Januari 1671 gesproken wordt van „wijlen de heer Overste Damas van Loo,” als vroegeren bezitter van het huis ten westen. — Zijn zoon Jhr. Arent van Loo erfde het huis in de Groote Kerkstraat. Deze was „Capitein over eene compagnie soldaten te voet” en woonde in Dronrijp. Wellicht was dit de reden, waarom hij het „van syn olderen aenbeërfde huis” op 20 December 1679 verkocht aan Wilhelm van Velsen, mede ontvanger-generaal in de provincie Vriesland, voor de som van 4500 g.gl. (of fl. 5300). Lang heeft deze niet van zijne nieuwe bezitting mogen genieten, daar zij hem, ondanks zijn protest, ontnomen werd door Jhr. Willem van Haren, grietman van het Bildt, Rentmeester der Domeinen, en Gedeputeerde Staat van Vriesland, die, gebruik makend van het destijds bestaande niaerrecht, het huis als buurman en bloedverwant van Arent van Loo naastte. ¹⁾

Hoe lang deze Willem van Haren en zijne vrouw Elisabeth van Hemmema het huis hebben bezeten, kon ik hier niet nagaan. Mogelijk hebben zij, die hun eenig kind hadden verloren, het aangekocht ten behoeve van hunne zuster Wilhelmina van Hemmema, destijds weduwe van Onno Swiers van Tamminga en later hertrouwd met Binnert Heringa Sirtema van Grovestins, raad in den Hove van Vriesland en grietman van Ferwerderadeel. Het is

¹⁾ Zie het Proclamatieboek, 1670—1680 en het Groot-Consent-Rekeningboek van Januari 1679 tot Dec. 1711. Eekhoff dwaalde dus, toen hij den oostelijken vleugel van het Hof van Maria Louisa aan Damas van Loo en het hoofdgebouw aan het *geslacht* van Aylva toekende.

althans deze Wilhelmina van Hemmema, sinds 1696 voor de tweede maal weduwe, die het huis in 1715 voor fl. 9000 verkocht aan Cornelis van Aylva. Zij zelve overleed te Groningen in 1718.

Eindelijk, op 1 Maart 1730, koopt Prinses Maria Louisa het huis aan van Cornelis van Aylva, grietman van Wonseradeel, en zijne vrouw Juliana Sophia baronesse van Schwartzenberg thoe Hohelandsberg. Deze maakten daarbij een zoet winstje van fl. 10 000, daar de Prinses er fl. 19000 voor betaalde. Thans beleefde het Princessehof zijne gulden dagen, die het tot een historisch huis hebben gestempeld, al had de Prinses-Weduwe hare hofhouding ook op eenvoudigen voet ingericht. Bij haren dood verloor Leeuwarden den glans van eene vorstelijke residentie, welke het gedurende bijna twee eeuwen had bezeten.

Op 17 December 1765 ondertekende de hertog van Brunswijk, als executeur testamentair der Prinses, de acte, waarbij het middelste gedeelte van het Hof van Maria Louisa voor fl. 9332 overging op Mr. Eelco van Haersma en diens vrouw Susanna Maria Elisabeth Faber. Uit deze koopacte nam ik de bovenvermelde beschrijving van het huis over. Na den dood van zijne vrouw verkocht Eelco van Haersma het Princessehof in 1783 aan Mr. Harmanus Ulricus Huber, raad in den Hove van Vriesland, en diens echtgenoot Margaretha Barbara Emmen, voor fl. 15000. Weduwe geworden, bleef deze het huis bewonen. In 1803 verkoopen hunne kinderen het aan Jhr. Georg Wolfgang Carel Duco baron thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg en vrouwe Juliana Agatha baronesse thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg voor de som van fl. 9906. Deze bewoonden zelf het buiten Groot-Terhorne onder Beetgum en verhuurden het Princessehof aan Vrouwe P. J. A. van Burmania, douairière van Sixma. In 1805 verkochten zij het voor fl. 11500 aan den heer J. W. Quaestius en zijne echtgenoot Deodata Helena Cuniera Vegelin van Claerbergen. Eekhoff deelt mede, dat deze geneesheer de bovenvertrekken van het huis tot een kabinet van heel-, natuur- en oudheidkundige

zeldzaamheden inrichtte, zoodat zij ook destijds reeds tot museum hebben gediend. Dr. J. W. Quaestius overleed in 1827 en liet het Princessehof na aan zijn toen minderjarige zoon Assuerus. Het huis werd daarop verhuurd aan den heer R. H. S. G. Juckema van Burmania Rengers, lid van de Gedeputeerde Staten, die gehuwd was met Henrietta Casimira Johanna Wilhelmina, baronesse van Asbeck. Nadat Mr. A. Quaestius zijne studiën had beëindigd en zich te Dronrijp had gevestigd, verkocht hij in 1839 het ouderlijk huis, — waarbij toen nog het koetshuis en de stalling aan het St. Jobsleen behoorden —, voor fl. 6000 aan bovengenoemde huurders. In dien koop was niet begrepen: „het familieportret in den schoorsteen van den agter-benedenkamer”.

Het portret, dat zich thans in den schoorsteen van de goud-leeren kamer bevindt, kwam daarin dus niet voor ten tijde van Maria Louisa, zooals ook reeds bleek uit de beschrijving van het Princessehof in 1765.¹⁾ Wèl echter wordt van dit portret gesproken bij den verkoop van het huis door de dochter van bovengenoemden heer Rengers, in 1876. Deze, gehuwd met den heer Cornelis Jan de Bordes, bepaalde onder de verkoopsvoorwaarden, dat de koper mede moest overnemen: „de spiegel en de schil-„derij vóór den schoorsteen en het goud-leeren behang in „de achterkamer der suite”. Het kinderportret, waarvan thans wordt aangenomen, dat het Hendrik Casimir II. voorstelt, is daar dus aangebracht door het echtpaar Rengers. Daar Mevrouw Rengers-van Asbeck, „Henriette Casimira” heette, zou het niet oneigenaardig zijn, dat zij hier een portret had aangebracht van den vorst, naar wien zij, hoewel indirect, was genoemd. Hoe dit zij, hier mede staat vast, dat dit portret oorspronkelijk niet in den schoorsteen behoort.

Eigenaar van het huis (zonder het oude koetshuis en

¹⁾ Zie blz. 46.

de stalling) werd in 1876, bij openbare veiling, Jhr. Mr. Idsert Frans van Humalda van Eysinga, voor de som van fl. 23038. Toen deze, in 1882 tot lid van den Raad van State benoemd, zich in den Haag vestigde, verkocht hij het Princessehof twee jaar daarna voor fl. 25000 aan den heer Petrus Lycklama à Nijeholt, die van 1883—1891 burgemeester van Leeuwarden is geweest. Na diens benoeming tot burgemeester van Rotterdam werd het achtereenvolgens verhuurd aan de heeren G. A. Escher, hoofd-ingenieur van den Rijks-Waterstaat, Mr. C. W. Schlingemann, rechter in de arrondissements-rechtbank, en Jhr. Mr. P. A. J. van den Brandeler, procureur-generaal bij het gerechtshof te Leeuwarden. Deze laatste, ofschoon slechts huurder, ondernam de kostbare restauratie van het huis, waarbij de fraaie bakstenen gevel, met zijne gebeeldhouwde kapiteelen en ornamenten van zandsteen, ontdaan werd van eene zware verflaag, het monumentale hek werd aangebracht en het gebouw inwendig zeer werd verbeterd. Hierbij is o. m. de oorspronkelijke zolderbetimmering van de westelijke voorkamer te voorschijn gebracht, en werd dit vertrek vergroot door het wegbreken van een later daarin geplaatsten muur.

Daar de erfgenamen van den heer Lycklama, na het vertrek van Jhr. Mr. van den Brandeler, het huis wenschten te verkoopen en er kans bestond, dat het in sloopers handen zou geraken, heeft de Gemeente Leeuwarden, om dit historisch gebouw, dat tevens een sieraad voor de stad is, te bewaren, het Princessehof voor fl. 25000 aangekocht. De Gemeente verzekerde op deze wijze zijne instandhouding en gaf er eene waardige bestemming aan door het te wijden aan de kunst.

Wat de huizen ten westen en ten oosten van het Princessehof betreft, welke mede tot het Hof van Maria Louisa hebben behoord, daarover in korte trekken het volgende:

Van het huis ten westen, thans Groote Kerkstraat nos. 7 en 9, deelde ik reeds mede, dat het omstreeks 1630 toe-

behoorde aan Jhr. Ernst van Donia, wiens weduwe Doedt van Roorda het in 1643 in twee helften verkocht aan Feye Tiercx Heidema, en aan Tjitske van Roorda, weduwe van Burmania. In 1660, bij den dood van deze laatste, werden beide helften weer in ééne hand vereenigd door dr. Tarquinius Heidema, zoon van bovengenoemden Feye Tiercx. In 1679 behoorde het aan den „Secretaris van Wyckel”, met wien niet anders bedoeld kan zijn dan Hendrik van Wyckel, die, eerst ontvanger-generaal der lijfrenten, en daarna secretaris van de Rekenkamer, in April 1679 tot „secretaris van de Gedeputeerde Staten” was benoemd. Hij was gehuwd met Doedt van Lycklama. Hun zoon Johannes Saeckma van Wyckel is in 1742, wanneer Maria Louisa het westelijk deel van het huis aankoopt, mede-eigenaar van dit perceel, als echtgenoot van Ava Cornelia van Glinstra, eene dochter van Assuerus van Glinstra en Johanna van Wyckel. Deze laatste bewoonde, als weduwe, het dwarshuis, thans Groote Kerkstraat no. 9, zooals uit de koopacte van 1742 blijkt. ¹⁾ De huysinge, thans Groote Kerkstraat no. 7, bleef voorloopig nog het eigendom van hare kinderen. Het behoorde later toe aan Jhr. Robbert Hendrik van Hambroick, kamerheer van Maria Louisa, die het in 1765 verkocht. ²⁾

Het dwarshuis, dat Prinses Maria Louisa had laten aanbouwen over het daarvoor gelegen plein, werd, na haren dood, in 1765 het eigendom van Frans Hendrik Reen, lid van de vroedschap en later schepen van Leeuwarden, van wien het overging op zijn schoonzoon Mr. Carel Willem Coulon, gehuwd met Geertruida Lamina Reen. In 1820 behoort het toe aan Mr. Willem Albarda en zijne echtgenoot Janke Looxma, die het nalaten aan hunne dochter

¹⁾ Zie Groot-Consentboek 1742 blz. 123. Eekhoff's mededeeling, dat de westelijke vleugel van het Hof van Maria Louisa, van het geslacht Liauckama door erfenis overgegaan zou zijn op den heer van der Laen, die het verkocht zou hebben aan de familie van Glinstra, is dus geheel uit de lucht gegrepen.

²⁾ Zie Groot-Consentboek 1765, blz. 159.

Maaïke Albarda. In 1860 wordt het door ds. Joh. Romeny gekocht; deze draagt het over aan zijn ambtgenoot ds. Jan Bernard Weerman, den welbekenden Leeuwarder predikant. In 1883 wordt de heer H. Kuipers eigenaar en in 1900 koopt Mr. A. C. C. Folkersma het huis aan, wiens weduwe Mevrouw A. Folkersma—van Holkema het thans nog bewoont.

Het huis ten oosten, de oude Papinga-stins, tegenwoordig toebehoorende aan Mr. Albert Menalda, is het merkwaardigste der gebouwen, waaruit het Hof van Maria Louisa was samengesteld. Dit belangwekkende huis, — een der oudste, welke Leeuwarden bezit, — is buitengewoon goed geconserveerd en toont op enkele veranderingen na, welke de practijk noodzakelijk heeft gemaakt, nog het duidelijk beeld van de oorspronkelijke stins. De toren heeft zijn koepel verloren; hij is gedeeltelijk ingebouwd, toen Maria Louisa, om een toegang tot haar Hof te verkrijgen, in 1731 een voorhuis aan den zuidelijken muur der „dwarshuysinge” liet zetten. Dit voorhuis werd in het midden der 19^e eeuw opgetrokken, doch de toren, die inwendig zijn achthoekigen vorm heeft bewaard, steekt daarboven uit en is van buiten duidelijk te zien. De toegang tot de stins heeft oudtijds waarschijnlijk in den westelijken muur der „huysinge” bij den toren gelegen. Op het voorplein werd in 1839 een nieuwe ingang naar de kelders gemaakt; in den zijgevel der huysinge waren reeds vroeger nieuwe ramen aangebracht, terwijl de topgevel van den zuidelijken muur is vervallen. In den achtergevel van het huis hebben de oorspronkelijke breede ramen ten deele plaats moeten maken voor smallere ramen met spiegelruit. Inwendig is het gebouw nagenoeg onveranderd gebleven en de prachtige, zwaar-ervulde kelders, de breede wenteltrap met geprofileerde spil in den toren, de ruime zolders en het forsche spantwerk zijn nog een lust voor het oog.

Nadat dit gebouw in de oorkonde van het Sint-Anthony-Gasthuis van 12 Mei 1484 voor het eerst voorkomt onder den naam van Papinga-stins en het destijds dus aan het

geslacht Papinga toebehoorde, vond ik het niet weer vermeld vóór 1670, toen Sophia Anna van Pipenpoy het verkocht aan Jhr. Willem van Haren. ¹⁾ Zij stamde uit het geslacht Liauckama af, dat de stins in de 17e eeuw en wellicht reeds vroeger heeft bezeten. Hoe het huis van de Papinga's op de Liauckama's is overgegaan, blijkt niet; — het geslacht Papinga is verdwenen, zonder eenig spoor na te laten. De laatste mannelijke afstammelingen van het geslacht Liauckama van Sexbierum waren Jarich van Liauckama, die in 1642 op 84-jarigen leeftijd stierf, en zijn jongere broer Sicko van Liauckama, die den geestelijken stand omhelsde. ²⁾ Jarich van Liauckama had twee dochters: Jel, gehuwd met den Zuid-Nederlandschen edelman Eraert van Pipenpoy, heer van Merchten, en Tryn, getrouwd met Diedrick van der Laen.

Uit het huwelijk van Jel, die in 1650 op 65-jarigen leeftijd stierf, werd slechts eene dochter geboren: Sophia Anna. Deze komt in 1670 in de Groot-Consentboeken van Leeuwarden voor als eigenaresse van de stins in de Groote Kerkstraat. Zij had een ramspoedig leven achter zich. Haar eerste man Wytze van Cammingha werd, slechts 24 jaar oud, op 14 Sept. 1652 bij Eppenheim, een Belgisch dorpje aan de Senne gelegen, verraderlijk vermoord. Zij

¹⁾ In de Leeuwarder Courant van 4 Oct. 1836 zegt Eekhoff, dat blijkens het testament van Eesck Tjessens, wed. van Epe Martena, Papinga stins in 1554 toebehoorde aan Wijbe Papinga en Margaretha van Starckenborg. Ofschoon op het Gemeentearchief van Leeuwarden vele papieren der Martena's berusten, — waaronder ook het testament van Epe Martena, — is dat van zijne weduwe hierbij niet aanwezig, zoodat ik dit niet kan verifiëren. Alleen moet ik er op wijzen, dat Eekhoff deze mededeeling *niet* herhaalt in de Gesch. Beschrijving, II. blz. 303.

Wat de bewoning van het huis door het geslacht Canter in 1580 aangaat, kon ik boven bewijzen, dat deze bewering van den heer Eekhoff onjuist is.

²⁾ Deze erfde Minnemahuis van zijn Vader, die dit huis op zijne beurt had verkregen van eene tante: Trijn Scheltessdr. van Liauckama, getrouwd met Frans van Minnema.

hertrouwde met Johan Albrecht, graaf Schellaard van Obbendorp, wiens derde vrouw zij was en van wien zij zich om zijn wangedrag liet scheiden. Beide huwelijken bleven kinderloos. Den laatsten tijd haars levens bracht zij te Leeuwarden door en bewoonde toen het „Cleyn-huys” naast de stins, welk „Groot-huys” zij aan Jhr. Willem van Haren verhuurde.¹⁾ Tijdens de onderhandelingen over den verkoop van beide perceelen aan den huurder, stierf zij op 18 November 1670, op den leeftijd van 53 jaar.

Haar neef, de zoon van hare tante Tryn van Liauckama, Alexander Joseph van der Laen, zette uit naam van de erfgenamen den verkoop door en teekende op 15 Januari 1671 de acte, waarbij de stins en het cleyn-huys ten oosten, overgingen op Jhr. Willem van Haren, grietman van het Bildt en Elisabeth van Hemmema. Deze laatste overleed in 1688, haar echtgenoot in 1708, en, daar het eenige kind uit hun huwelijk in 1661 gestorven was, vielen beide huzen ten deel aan zijn neef en naamgenoot, Willem van Haren. Deze, achtereenvolgens grietman van Doniawerstal, Weststellingwerf en het Bildt, is tweemaal gehuwd geweest: eerst met Frouck Doekesdr. van Burmania, die in 1692 stierf en daarna met Rixt van Andreae, weduwe van Caspar van Tiddinga. Uit het eerste huwelijk werden zes kinderen geboren, waarvan de oudste zoon, Adam Ernst, vader is geworden van de beide Friesche dichters Willem en Onno Zwier van Haren.²⁾ Het tweede huwelijk bleef kinderloos.

¹⁾ Zie het Groot-Consentboek van Leeuwarden van 1671, biz. 98.

²⁾ Eekhoff, die gaarne een geboortehuis van beide dichters wilde aanwijzen, oppert het vermoeden, dat zij in de stins het daglicht zouden hebben gezien. Onno Zwier is echter niet te Leeuwarden geboren, en wat zijn oudste broer Willem aangaat, die inderdaad op 23 Febr. 1710 hier is gedoopt, er bestaat niet de minste aanwijzing, dat zijne ouders Adam Ernst van Haren en Amelia Henriette Wilhelmina du Tour de stins hebben bewoond. Volgens Sminia, „Naamlijst van Grietmannen”, is deze Adam Ernst zijn oud-oom Willem van Haren, tijdens diens leven, in 1698 opgevolgd als grietman van het Bildt, ofschoon hij toen

Deze Willem van Haren stierf op 12 Sept. 1728 en liet de beide huizen na aan den eenigen zoon die hem overleefde: Duco van Haren, grietman van Weststellingwerf. Deze bleef ongehuwd en woonde te Wolvega. Van hem kocht Maria Louise eenige maanden daarna, op 17 Januari 1729 de stins met het „cleyn-huys” aan, welke vervolgens deel uitmaakten van het Vorstelijk Hof.

Na den dood der Prinses kwamen stins en cleyn-huys in verschillende handen; zij zijn eerst weer in ééne hand vereenigd, toen de heer H. H. Menalda, eigenaar van de stins, in 1874 het cleyn-huys aankocht. Dit laatste werd daarop geslecht. Op deze plek staat thans het inspringend gedeelte van het wijnpakhuis van de firma A. Menalda en Zonen.

De stins werd op 17 December 1765 door de erfgenamen van Prinses Maria Louisa verkocht aan Johannes Snoek, destijds burger-hopman, later (1776) vroedschap van Leeuwarden, en den meester bakker Geert Wybes van der Bles. De eerste droeg het huis, dat hij blijkens de koopacte van 24 Sept. 1788, verhuurde aan Regnerus Livius van Andringa de Kempnaer, grietman van Lemsterland, in genoemd jaar over aan ds. Cornelis Jongsma, sinds 1787 predikant te Leeuwarden en diens vrouw Jetske Hiddema. Ditmaal werd de stins verkocht zonder de stalling en het koetshuis aan het St. Jobsleen, welke aan den heer Snoek bleven. Ds. Jongsma, emeritus geworden in 1825, stierf te Leeuwarden den 7^{en} Februari 1833. Het huis ging in 1830 bij openbare veiling over aan den heer Lollius Adama, die,

slechts 15 jaar was. Sminia vertelt, dat hij op 12 Mei 1717 stierf, doch blijkens de hypotheekboeken uit het Rechterlijk Archief van Leeuwarden van 1718, blz. 85, koopen hij en zijne vrouw op 11 Juni 1718 nog: „Sekere magnifique huysinge” aan, gelegen aan de zuidzijde van de Groote Kerkstraat. Hij moet echter niet lang daarna overleden zijn, daar zijn vader Willem van Haren zijn opvolger werd als grietman van het Bildt, feitelijk om deze grietenij te bewaren voor den zoon van Adam Ernst, Willem, die toen nog te jong was om voor dit ambt in aanmerking te komen.

officier bij de rechtbank te Heerenveen geworden, het eerst verhuurde aan Mevrouw de Wed. Mr. L. Ypey en het daarna in 1838 verkocht aan den heer Albert Menalda, den grootvader van den tegenwoordigen eigenaar. Toen deze zich in 1865 in Arnhem vestigde, kwam de stins aan zijn jongsten zoon Hendrik Hermanus Menalda, gehuwd met Albertina Geertruida Dutry van Haefen. Bij diens overlijden in 1917 ging zij over aan de tegenwoordige bezitters, Mr. Albert Menalda en zijne vrouw Wilhelmina Jacoba Holleman.
